

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Filipa, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelů 1) **I. K.**, 2) **M. P.**, 3) **L. K.**, 4) **M. P.**, 5) **T. P.**, 6) nezletilého **F. K.**, 7) nezletilé **N. K.**, zastoupených zákonnými zástupci [stěžovatelem 3) a stěžovatelkou 8)], 8) **L. K.**, 9) **F. K.**, 10) **M. K.**, 11) **B. K.**, a 12) **J. K.**, všech zastoupených JUDr. Petrem Šaštinským, advokátem se sídlem v Praze 1, Gogolova 228/8, proti usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 5 To 244/2019-705, č. j. 5 To 245/2019-709, č. j. 5 To 246/2019-713, č. j. 5 To 247/2019-717, č. j. 5 To 248/2019-721, č. j. 5 To 249/2019-725, č. j. 5 To 250/2019-729, č. j. 5 To 251/2019-733, č. j. 5 To 252/2019-737, č. j. 5 To 253/2019-741, č. j. 5 To 254/2019-745 a č. j. 5 To 255/2019-749, ze dne 7. 8. 2019, za účasti **Krajského soudu v Brně**, jako účastníka řízení, takto:

I. Usneseními Krajského soudu v Brně č. j. 5 To 244/2019-705, č. j. 5 To 245/2019-709, č. j. 5 To 246/2019-713, č. j. 5 To 247/2019-717, č. j. 5 To 248/2019-721, č. j. 5 To 249/2019-725, č. j. 5 To 250/2019-729, č. j. 5 To 251/2019-733, č. j. 5 To 252/2019-737, č. j. 5 To 253/2019-741, č. j. 5 To 254/2019-745 a č. j. 5 To 255/2019-749, ze dne 7. 8. 2019 bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 5 To 244/2019-705, č. j. 5 To 245/2019-709, č. j. 5 To 246/2019-713, č. j. 5 To 247/2019-717, č. j. 5 To 248/2019-721, č. j. 5 To 249/2019-725, č. j. 5 To 250/2019-729, č. j. 5 To 251/2019-733, č. j. 5 To 252/2019-737, č. j. 5 To 253/2019-741, č. j. 5 To 254/2019-745 a č. j. 5 To 255/2019-749, ze dne 7. 8. 2019 se zrušují.

Odůvodnění:

I. Vymezení předmětu řízení před Ústavním soudem

1. Stěžovatelé se ústavní stížností domáhají zrušení v záhlaví uvedených usnesení Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“), neboť jsou přesvědčeni, že jimi bylo porušeno jejich ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), ve spojení s právem na ochranu majetku garantovaným v čl. 11 Listiny a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Stěžovatelé rovněž namítají porušení čl. 1 odst. 1 a čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 Listiny.

II. Rekapitulace procesního vývoje a obsahu napadených rozhodnutí

2. Rozsudkem Okresního soudu v Jihlavě (dále jen „okresní soud“) č. j. 1 T 51/2016-551 ze dne 31. 10. 2017 byl pachatel D. H. (dále jen „pachatel“) uznán vinným přečinem usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku a přečinem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku. Pachatel dne 14. 7. 2015 jako řidič osobního automobilu jel nepřiměřenou a nepovolenou rychlostí 135 km/h, přičemž i přes prudké brždění a úhybný manévr narazil do levého boku osobního automobilu s přívěsným vozíkem vyjíždějícího z polní cesty. Řidič nabouraného auta, Z. K., utrpěl polytrauma, na jehož následky na místě zemřel; spolujezdec utrpěl otřes mozku a mnohočetné zlomeniny. Okresní soud uložil pachateli za uvedený skutek úhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 14 měsíců; dále okresní soud uložil trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel v trvání 5 roků.

3. Stěžovatelé jako poškození příbuzní zemřelého Z. K. uplatnili v rámci trestního řízení nároky na náhradu způsobené újmy. Okresní soud (mimo jiné) uložil podle § 228 odst. 1 trestního řádu pachateli povinnost nahradit poškozené stěžovatelce 2) škodu ve výši 22 620, 80 Kč; stěžovatelka 2) byla se zbytkem svého nároku na náhradu škody odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních podle § 229 odst. 2 trestního řádu. Zbylí poškození stěžovatelé byli odkázáni se svými nároky na řízení ve věcech občanskoprávních podle § 229 odst. 1 trestního řádu. Okresní soud v odůvodnění předmětného rozhodnutí uvedl, že nemajetková újma byla vyčíslena, aniž by bylo možno přezkoumat uplatněnou výši požadovaných částek, přičemž výše nároků podle okresního soudu neodpovídá současné judikatuře. Okresní soud dospěl k závěru, že rychlosti trestního řízení odporuje dlouhé důkazní řízení ohledně náhrady škody; příslušná pojišťovna v adhezním řízení nadto nemůže mít postavení vedlejšího účastníka, a proto není adekvátní protistrany, která by nárokům uplatněným ve značné výši oponovala. Krajský soud odvolání pachatele a stěžovatelů zamítl usnesením č. j. 5 To 439/2017-575 ze dne 17. 1. 2018.

4. Všechny poškozené stěžovatele zastupoval v původním trestním řízení (i v řízení o odvolání) advokát JUDr. Petr Šaštinský. Okresní soud usneseními č. j. 1 T 51/2016-637, č. j. 1 T 51/2016-639, č. j. 1 T 51/2016-641, č. j. 1 T 51/2016-643, č. j. 1 T 51/2016-645, č. j. 1 T 51/2016-647, č. j. 1 T 51/2016-649, č. j. 1 T 51/2016-651, č. j. 1 T 51/2016-653, č. j. 1 T 51/2016-655, č. j. 1 T 51/2016-657, č. j. 1 T 51/2016-659, ze dne 23. 5. 2019, uložil k návrhu poškozených stěžovatelů pachateli nahradit stěžovatelům náklady vzniklé přibráním zmocněnce v předmětné trestní věci podle § 154 odst. 2 a § 155 odst. 4 trestního řádu. Stěžovatelce 1) a stěžovateli 3) – každému jednotlivě – přiznal okresní soud náklady ve výši 32 673 Kč (za celkem 17 úkonů právní služby); stěžovatelce 2) ve výši 40 478 Kč (za celkem 17 úkonů právní služby) a zbylým stěžovatelům (každému jednotlivě) náklady ve výši ve výši 26 204 Kč (za celkem 14 úkonů právní služby). Okresní soud přitom ve všech usneseních při stanovení výše odměny za jeden úkon právní pomoci postupoval podle § 7 a § 10 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), [dále jen „advokátní tarif“]; okresní soud rovněž aplikoval § 12 odst. 4 advokátního tarifu a redukoval odměnu za právní úkon o 20 %, neboť se jednalo o společné úkony při zastupování více osob.

5. Ke stížnosti pachatele krajský soud v záhlaví citovanými usneseními předmětná usnesení okresního soudu zrušil a nově rozhodl podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu

o náhradě nákladů poškozených stěžovatelů, které jim vznikly přibráním zmocněnce. Stěžovatelce 2) přiznal krajský soud náklady ve výši 9 273 Kč (za celkem čtyři úkony právní služby); zbylým stěžovatelům – každému jednotlivě – náklady ve výši 1 815 Kč (za celkem jeden úkon právní služby). Krajský soud vycházel při výpočtu výše odměny za jednotlivé úkony právní služby ze stejných částek jako okresní soud.

6. V odůvodnění napadeného usnesení týkajícího se stěžovatelky 2) krajský soud uvedl, že se s okresním soudem ztotožňuje *„pouze v tom, že zmocněnci náleží za jeden úkon právní služby v souladu s ustanovením § 10 odst. 5 a § 12 odst. 4 advokátního tarifu částka 1 616 Kč.“* Dále kromě popisu závěrů okresního soudu toliko uvedl, že *„nemajetková újma byla vyčíslená tak, že nebylo možné přezkoumat uplatněnou výši požadovaných částek“* a že *„k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody, resp. nemajetkové újmy byly ze strany zmocněnce potřebné úkony právní služby ze dne 27. 7. 2015 převzetí a příprava zastoupení poškozené včetně právní porady s poškozenou, dále ze dne 29. 3. 2016 prostudování spisu při skončení vyšetřování, odměna za písemné podání návrhu poškozených na přiznání nároku na náhradu nemajetkové újmy a škody a odměna za odůvodnění odvolání.“*

7. Podobně v odůvodnění napadených usnesení týkajících se ostatních stěžovatelů krajský soud ohledně výše přiznané náhrady nákladů konstatoval: *„Nelze samozřejmě zpochybnit právo poškozené (resp. poškozeného) na přibrání zmocněnce. Proto soud přiznal poškozené [resp. poškozenému] (...) nárok na náhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce za jeden úkon právní služby - převzetí a příprava zastoupení, včetně právní porady s klientem. Na další náhradu nákladů poškozená nárok nemá.“* Podle krajského soudu zmocněnec poškozených stěžovatelů vykonával v trestním řízení výhradně úkony právní služby směřující k uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy. Dále krajský soud uvedl, že *„[ú]kony právní služby zmocněnce však k rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy nevedly, neboť nároky poškozené (resp. poškozených) nebyly dostatečně prokázány. Vyúčtované úkony právní služby nebyly tedy potřebné k účelnému uplatnění nároku poškozené.“* Krajský soud konečně v odůvodnění dospěl k závěru, že příslušná pojišťovna se z důvodu odpovědnosti za škodu v rámci zákonného pojištění nároky poškozených zabývala, a rovněž odkázal na skutečnost, že zmocněnec zastupoval všechny poškozené stěžovatele společně.

III. Argumentace stěžovatelů

8. V ústavní stížnosti stěžovatelé tvrdí, že krajský soud v záhlaví citovanými rozhodnutími porušil jejich výše zmíněná základní práva, neboť rozhodl o náhradě nákladů vzniklých stěžovatelům přibráním zmocněnce v rozporu s principy předvídatelnosti práva, právní jistoty a legitimního očekávání. Napadená usnesení krajského soudu stěžovatelé hodnotí jako výkon ústavně zakázané libovůle. Krajský soud podle jejich názoru aplikoval příslušná zákonná ustanovení v rozporu s ústavněprávními požadavky, jeho postup je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován a odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů, případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně přílehavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti. Stěžovatelé uvádějí, že rozhodnutí krajského soudu jsou nepřezkoumatelná, neboť nejsou řádně odůvodněna a krajský soud se adekvátně a racionálně způsobem nevypořádal se všemi skutečnostmi, což má za následek porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelů na spravedlivý proces.

9. Stěžovatelé dále uvádějí, že nepřiznání náhrady nákladů poškozeného představuje výjimečný postup i v případech, kdy soudy odkáží poškozeného s jeho nárokem na občanskoprávní řízení, k čemuž v praxi běžně dochází; jediným kritériem pro posouzení nároku na náhradu nákladů však nemůže být samotná úspěšnost poškozeného při snaze o uznání nároku v adhezním řízení, neboť pak by nyní platný obsah § 154 odst. 2 trestního řádu pozbyl význam. Stěžovatelé tvrdí, že závěr o nepřiznání náhrady je nutné, vzhledem k výjimečnosti takového postupu, zevrubně a důkladně odůvodnit a podložit logickou interpretací skutkových okolností, což se v nyní projednávané věci nestalo. Usneseními krajského soudu bylo fakticky zasaženo do majetkové sféry stěžovatelů, neboť se jim nedostává plné kompenzace ze strany pachatele za vynaložené náklady vzniklé přibráním zmocněnce, což je v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, podle které je nepřijatelné, aby byl poškozený v rozporu s § 154 trestního řádu za svůj procesní postup v trestním řízení významně finančně „sankcionován“.

10. Stěžovatelé dále poukazují na skutečnost, že rozhodování podle § 154 odst. 2 trestního řádu se nemůže s ohledem na restorativní funkci trestního řízení a trestního práva poměřovat jen podle zásad pro nalézání sporných soukromoprávních nároků civilního procesu. Jelikož obecné soudy řeší náhradu nákladů řízení s konečnou platností, musí tomu odpovídat i důkladnost jejich odůvodnění. Podle stěžovatelů neobstojí závěr krajského soudu, že úkony právní služby zmocněnce k rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy nevedly, neboť nároky stěžovatelů nebyly dostatečně prokázány. Obecné soudy nerozhodly o nárocích nemajetkové újmy stěžovatelů a ti byli odkázáni se svými nároky na náhradu nemajetkové újmy podle § 229 odst. 1 trestního řádu na řízení ve věcech občanskoprávních; nestalo se tak z důvodů, že by nároky nebyly ze strany stěžovatelů dostatečně prokázány, ale proto, že trestní soudy využily svou širokou diskreční pravomoc při hodnocení efektivnosti dalšího dokazování ve vztahu k nárokům poškozených.

11. Stěžovatelé rovněž vyčíslili své nároky na nemajetkovou újmu v souladu s tehdejší judikaturou Ústavního soudu. Podle stěžovatelů nebylo ze strany pojišťovny po dobu více než dva a půl roku poskytnuto žádné (zálohové) pojistné plnění, o jehož zaplacení po celou dobu trestního řízení stěžovatelé soustavně žádali.

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti

12. Krajský soud k výzvě Ústavního soudu, aby se k ústavní stížnosti stěžovatelů vyjádřil, pouze odkázal na odůvodnění napadených usnesení.

13. Pachatel a Krajské státní zastupitelství v Brně k výzvě na vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatelů Ústavnímu soudu sdělili, že se ve smyslu § 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), vzdávají práv vedlejšího účastníka řízení před Ústavním soudem v dané věci.

14. Ústavní soud nezaslal výše uvedená vyjádření stěžovatelům k případné replice, neboť dospěl k závěru, že předmětná vyjádření neobsahují žádné argumenty, proti kterým by argumentace stěžovatelů obsažená v jejich ústavní stížnosti již nesměřovala; takový postup je přitom v souladu s právem stěžovatelů na kontradiktorní řízení ve smyslu judikatury Evropského soudu pro lidská práva (srov. např. rozsudek Evropského soudu

pro lidská práva ze dne 21. 6. 2005 ve věci *Milatová a ostatní proti České republice*, č. stížnosti 61811/00, či rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 2. 2011 ve věci *3A.CZ s. r. o. proti České republice*, č. stížnosti 21835/06).

V. Upuštění od ústního jednání

15. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného spisu a písemných úkonů stěžovatelů a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní stížnost byla oprávněnými osobami podána včas (§ 72 odst. 3 zákona Ústavním soudu) a není nepřijatelná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona; stěžovatelé jsou řádně zastoupeni advokátem (§ 30 odst. 1 téhož zákona) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

VII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

VII. 1 a) Obecná východiska

17. Úkolem Ústavního soudu je přezkoumávat rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z hlediska, zda jimi byla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody; neplní funkci instančního přezkumu rozhodnutí obecných soudů [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Intervence Ústavního soudu přichází v úvahu v případech zjevného porušení kogentních ustanovení podústavního práva, kdy se postup orgánů činných v trestním řízení vymyká ústavním kautelám, a založené vady, případně jejich důsledky, již nelze v soustavě orgánů činných v trestním řízení, zejména obecných soudů, odstranit jiným způsobem (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 674/05 ze dne 25. 1. 2006; všechna rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>).

18. K problematice nákladů řízení se Ústavní soud konstantně staví rezervovaně a podrobuje ji pouze omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Z hlediska kritérií spravedlivého procesu totiž nelze klást rovnítko mezi řízením vedoucí k rozhodnutí ve věci samé a nákladové rozhodování, neboť „spor“ o náklady řízení zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující výrok Ústavního soudu o porušení ústavně zaručených práv stěžovatele. Otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi pouze v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což nastává např. v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen prvek svévole, nebo zjistí-li Ústavní soud extrémní rozpor s principy spravedlnosti, nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2119/11 ze dne 3. 4. 2012 (N 70/65 SbNU 3) či bod 18 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3017/19 ze dne 28. 4. 2020].

19. Problematikou náhrady nákladů řízení poškozeného v trestním řízení se Ústavní soud v minulosti již zabýval, a to zejména v nálezu sp. zn. I. ÚS 1397/14 ze dne 19. 2. 2015 (N 38/76 SbNU 515), v němž dospěl k následujícím závěrům: Zvláštní postavení

poškozeného odůvodňuje zakotvení zásady oprávněnosti náhrady jím vynaložených nákladů (§ 154 odst. 2 trestního řádu), která může ustoupit do pozadí jen z důvodu existence výjimečných skutkových okolností. Nepřiznání náhrady nákladů poškozeného představuje podle zákonodárce výjimečný postup i v případech, kdy soudy odkáží poškozeného s jeho nárokem na občanskoprávní řízení; jediným kritériem pro takové posouzení nemůže být samotná úspěšnost poškozeného při snaze o uznání nároku v adhezním řízení, neboť pak by obsah § 154 odst. 2 trestního řádu pozbyl význam. Závěr o nepřiznání předmětné náhrady je přitom nutné, vzhledem k výjimečnosti takového postupu, zevrubně a důkladně odůvodnit a logickou interpretací skutkových okolností prokázat, že stěžovatelčina účast v trestním řízení byla zbytečně nákladná, například ve snaze majetkově poškodit odsouzeného (bod 20 citovaného nálezu). S ohledem na restorativní funkci trestního řízení a trestního práva se rozhodování podle § 154 odst. 2 trestního řádu nemůže poměřovat ryze podle zásad nalézání o sporných soukromoprávních nárocích v civilním procesu (bod 15 citovaného nálezu). Z ochranné funkce státu plynoucí z ústavních kautel práva na soudní ochranu zakotvených v hlavě páté Listiny základních práv a svobod tedy vyplývá nejen právo osoby poškozené trestným činem na uplatnění jejích práv samotnou účastí v trestním řízení, nýbrž i právo na zajištění jejích účinného hájení, a to včetně práva požadovat náhradu nákladů s tím spojených; jiný postup, než který požaduje kogentní ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu, proto musí být jako výjimka ze zásady náležitě odůvodněn, jinak dojde k porušení čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod.

20. V nálezu sp. zn. II. ÚS 289/12 ze dne 9. 10. 2012 (N 170/67 SbNU 83) Ústavní soud dospěl k závěru, že rozhodování o právu poškozeného na náhradu nákladů vzniklých v souvislosti s přibráním zmocněnce nemůže být podmíněno mírou procesní aktivity zmocněnce, kterýžto faktor může hrát roli jediné při stanovení výše náhrady nákladů, nikoli však roli determinující přiznání či naopak nepřiznání práva na náhradu předmětných nákladů, neboť by se v takovém případě jednalo o faktické vyprázdnění obsahu tohoto práva, což není slučitelné s principem ochrany práv soudní moc podle čl. 4 a 90 Ústavy. Vedle toho je třeba pamatovat na to, že zohlednit procesní aktivitu zmocněnce je třeba vždy v kontextu konkrétního případu a trestného činu, za nějž byl obžalovaný odsouzen. Účast zmocněnce pak pro poškozeného představuje i psychickou podporu nebo alespoň ulehčení v průběhu trestního řízení.

21. Účelem odůvodnění soudního rozhodnutí je především seznámit účastníky řízení s úvahami, na nichž soud založil své skutkové a právní závěry. Jeho nezbytný rozsah se přitom odvíjí od předmětu a povahy řízení, jakož i návrhů a argumentů uplatněných účastníky, s nimiž se soudy musí adekvátně vypořádat [nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565) či bod 10 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 ze dne 12. 5. 2020]. Nejsou-li zřejmé důvody soudního rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, která je v rozporu se zásadou právního státu [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431)].

22. Požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů zároveň odpovídá právu na soudní ochranu zaručenému v čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny (a principu vyloučení libovůle) [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2468/11 ze dne 21. 1. 2014 (N 6/72 SbNU 83) či bod 19 nálezu sp. zn. III. ÚS 3411/19 ze dne 2. 6. 2020)]. Rozsah, v jakém se povinnost soudu odůvodnit rozhodnutí aplikuje, může být různý podle povahy rozhodnutí a musí být stanoven s ohledem na okolnosti případu. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva přitom vyplývá, že ačkoli čl. 6 odst. 1 Úmluvy zavazuje soudy, aby svá rozhodnutí

řádně odůvodňovaly, nelze jej chápat tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 12. 2014 ve věci *Emel Boyraz proti Turecku*, č. stížnosti 61960/08, bod 74).

VII. 1 b) *Aplikace obecných závěrů na projednávaný případ*

23. V nyní projednávané věci krajský soud napadenými rozhodnutími zrušil původní rozhodnutí okresního soudu a nově rozhodl o právu stěžovatelů na náhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce podle § 154 a § 155 odst. 4 trestního řádu. Krajský soud sice náhradu nákladů poškozeným stěžovatelům přiznal, nicméně výše byla výrazně nižší než náhrada přiznaná okresním soudem, neboť krajský soud určil náhradu pouze za výrazně menší počet úkonů právní služby [místo 14 a 17 úkonů jeden úkon, resp. u stěžovatelky 2) úkony čtyři].

24. Ústavní soud – s ohledem na výše vyjádřené ústavněprávní požadavky na odůvodnění soudních rozhodnutí a na problematiku náhrady nákladů poškozených vzniklých v trestním řízení přibráním zmocněnce – dospěl k závěru, že napadená rozhodnutí krajského soudu jsou jednak v rozporu se smyslem a ústavně konformním výkladem § 154 trestního řádu, jednak vykazují znaky libovůle, jelikož z nich není patrné, z jakých důvodů soud náhradu nákladů přiznal v předmětné výši.

25. Závěr soudu, že vyúčtované úkony právní služby zmocněnce nebyly potřebné k účelnému uplatnění nároku poškozených, jelikož nároky poškozených nebyly dostatečně prokázány a předmětné úkony k rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy nevedly, je v rozporu s výše předestřeným ústavně konformním výkladem aplikovaného § 154 trestního řádu. Kritériem pro posouzení nároku poškozených stěžovatelů na náhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce nemůže být samotná úspěšnost poškozených při snaze o uznání nároku v adhezním řízení (viz bod 20). Okresní soud odkázal stěžovatele na civilněprávní řízení primárně z důvodu nemožnosti provádět zdlouhavé dokazování ohledně náhrady škody s ohledem na požadavek rychlosti trestního řízení. Skutečnost, že nároky stěžovatelů na náhradu nemajetkové újmy nebyly prokázány v rámci tzv. adhezního řízení, neznamená, že takový nárok stěžovatelé nemají; o meritu věci nyní budou (v důsledku postupu okresního soudu) rozhodovat příslušné obecné soudy v civilním řízení.

26. V § 154 odst. 1 trestního řádu je výslovně stanoveno, že byl-li poškozenému alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích, nahradí odsouzený poškozenému „náklady potřebné k účelnému uplatnění tohoto nároku v trestním řízení, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce.“ Přibrání zmocněnce je právem každého poškozeného podle § 50 odst. 1 trestního řádu; pokud byl poškozenému jím uplatněný nárok alespoň zčásti přiznán, má v rámci práva na náhradu nákladů nárok na úhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce vždy (shodně viz DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, § 154, bod 6). Stěžovatelce 2) nárok na náhradu újmy zčásti přiznán byl, a proto krajskému soudu nepřislušelo posuzovat, zda složitost řízení nebo uplatnění nároku poškozeného přibrání zmocněnce, resp. provedení konkrétních úkonů zmocněncem, vyžadovaly. Jinými slovy, krajský soud měl podle uvedeného ustanovení povinnost přiznat stěžovatelce 2) náhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce zcela; přiznal nicméně stěžovatelce 2) náhradu za vyúčtovanou odměnu a hotové výdaje zmocněnce

jen zčásti. Jestliže krajský soud nesouhlasil s hodnocením okresního soudu, že zmocněnec požadované úkony právní služby skutečně provedl, měl svůj závěr pečlivě a srozumitelně odůvodnit, a to konkrétně vůči jednotlivým úkonům právní služby. Odůvodnění nepřiznání náhrady nákladů za většinu tvrzených úkonů právní služby jejich neúčelností nicméně z pohledu výše zmíněných ústavněprávních požadavků neobstojí.

27. Postup krajského soudu vůči ostatním stěžovatelům, kterým nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebyl přiznán ani zčásti, je potom třeba hodnotit v souladu s ústavně konformním výkladem aplikovaného § 154 odst. 2 trestního řádu. Předmětné ustanovení výslovně stanoví, že soud „*rozhodne na návrh poškozeného o tom, že se odsouzenému ukládá povinnost uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení (§ 155 odst. 4), nebrání-li tomu povaha věci a okolnosti případu, zejména spoluzavinění poškozeného*“ (zvýraznění doplněno Ústavním soudem). Z důvodů zvláštního zřetele hodných soud náhradu přiměřeně snížil; přitom vezme v úvahu zejména povahu trestného činu, osobní a majetkové poměry poškozeného a odsouzeného (snížení nelze provést, jde-li o úmyslný trestný čin). Krajský soud v odůvodnění napadených usnesení nijak nevysvětlil, proč přiznal náhradu za požadované úkony právní služby zmocněnce jen zčásti nebo zda ji přiměřeně snížil z důvodů zvláštního zřetele hodných ve smyslu citovaného ustanovení. Takový postup je třeba hodnotit jako svévolný zejména s ohledem na skutečnost, že krajský soud rozhodl výrazně odlišně od okresního soudu. Za řádné odůvodnění přitom nelze považovat prosté tvrzení krajského soudu, že zmocněnec zastupoval všechny poškozené stěžovatele společně. Skutečnost, že zmocněnec zastupuje více poškozených společně je zohledněná v § 12 odst. 4 advokátního tarifu, podle kterého se mimosmluvní odměna snižuje o 20 %.

28. K vadě nepřezkoumatelnosti rozhodnutí pro nedostatek důvodů lze uvést následující: Jak je patrné z citovaných nosných pasáží napadených usnesení [viz body 6-7], krajský soud ani v jednom z nich řádně neodůvodnil, proč původní rozhodnutí okresního soudu zrušil a výrazně „snížil“ přiznanou výši náhrady nákladů stěžovatelů na přibrání zmocněnce. Krajský soud v rozhodnutí totiž žádným způsobem nepředestřel své úvahy o tom, z jakých důvodů pokládá za „účelně vynaložené náklady“ pouze čtyři konkrétní úkony právní služby zmocněnce stěžovatelky 2), byť okresní soud dospěl k závěru, že zmocněnec provedl 17 úkonů. Podobně pak krajský soud nijak nevysvětlil, proč u ostatních stěžovatelů přiznal náhradu nákladů pouze za jeden úkon právní služby (převzetí a příprava zastoupení). Jakékoliv kvalifikované a autoritativní odůvodnění postupu krajského soudu, jakožto soudu druhého stupně „měnicího“ rozhodnutí soudu prvního stupně tedy chybí; krajský soud naopak toliko vyjmenovává, jaké konkrétní úkony právní služby byly podle něj účelné, a pouze uvádí, že stěžovatelé nemají nárok na náhradu dalších úkonů. Jde tak o apodiktické závěry, z nichž není možné seznat rozhodovací důvody, které k postupu krajského soudu vedly. Aby mohly být závěry krajského soudu ohledně konkrétních úkonů právní služby přezkoumatelné, musel by krajský soud v odůvodnění vysvětlit, proč náhradu nákladů řízení přiznal právě pro jím vybrané úkony právní služby a pro ostatní nikoliv. Tak se však nestalo, neboť krajský soud jednotlivé úkony pouze uvedl bez dalšího.

29. Z napadených usnesení lze seznat „přesvědčení“ krajského soudu o nepřiměřené výši přiznané náhrady nákladů poškozených vzniklých přibráním zmocněnce. S ohledem na celkovou výši vyúčtovaných nákladů (346 274, 29 Kč) je přístup krajského soudu do jisté míry pochopitelný zejména s ohledem na snahu zachovat rovněž ochrany základních práv pachatele. Sám Ústavní soud ostatně v bodě 12 nálezu

sp. zn. I. ÚS 146/20 ze dne 16. 6. 2020 uvedl, že „[v] *obecné rovině* (...) lze legitimně vznést otázku, zda ustanovení § 12 odst. 4 advokátního tarifu neotevívá možnosti pro nepřiměřeně štědré odměňování advokátů za činnost, která je sice vykonávána ve prospěch více zastupovaných osob, avšak reálně je jen minimálně náročnější, než když je vykonávána ve prospěch osoby jediné.“ Je však zároveň nutné dodat (podobně jako v právě citovaném nálezu), že úkolem obecných soudů je aplikovat zákonnou, resp. podzákonnou úpravu ústavně konformním způsobem; případné nedostatky nastavení systému odměn a náhrad advokátů je primárně oprávněno Ministerstvo spravedlnosti, které je k tomu zákonem zmocněno (§ 22 odst. 3 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů).

30. Ústavnímu soudu nezbyvá než odkázat na čl. 95 odst. 1 Ústavy s tím, že soudci obecných soudů jsou příslušnými ustanoveními advokátního tarifu vázáni pouze podmíněně, tj. pouze nedospějí-li kvalifikovaným způsobem k závěru o rozporu předmětné vyhlášky s pramenem práva, jímž jsou vázáni bezvýjimečně, tj. se zákonem, příp. mezinárodní smlouvou nebo ústavním zákonem, anebo také s nálezem Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy. Případný závěr o takovém rozporu by však obecné soudy musely řádně a pečlivě odůvodnit.

31. Lze tedy uzavřít, že krajský soud při zvažování dalšího postupu v každém případě prostor pro proporcionální vyvážení přesunu náhrady nákladů z poškozených stěžovatelů na pachatele má, musí tak učinit ústavně konformním a přezkoumatelným způsobem.

VIII. Závěr

32. Ústavní soud dospěl k závěru, že odůvodnění napadených usnesení krajského soudu jsou v rozporu s ústavněprávními požadavky, přičemž rovněž vykazují výše zmíněné nedostatky vedoucí k nepřezkoumatelnosti daných rozhodnutí. Napadenými usneseními bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny a v čl. 6 Úmluvy; proto Ústavní soud napadená usnesení zrušil.

33. Na krajském soudu nyní bude, aby – v souladu se zákonem a ústavněprávními požadavky na soudní rozhodnutí ohledně náhrady nákladů poškozených vzniklých při brání zmocněnce – znovu rozhodl o stížnosti pachatele. V odůvodnění rozhodnutí přitom musí svoje úvahy vysvětlit jasně a srozumitelně tak, aby bylo zřejmé, že krajský soud dostal zákonnému a ústavněprávnímu požadavku zvažovat relevantní okolnosti konkrétního případu a nutnosti pečlivě vyvažovat přesun náhrady nákladů z poškozeného na odsouzeného.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 28. července 2020

Jan Filip
předseda senátu